

Er verdensborgeren i sigte? Interkulturel læring i curriculum for Færøsk som andetsprog gældende for voksne

Færøerne ligger geografisk afgrænset og isoleret som øgruppe i Nordatlanten. Men det er snart også den eneste måde, øerne er isoleret på. I flere generationer har det været almindeligt at rejse ud i verden for at studere og arbejde; især for at fiske og sejle, for siden at vende hjem igen. Men nu er verden også kommet til Færøerne, idet en voksende del af arbejdskraften kommer fra andre lande, og der også er et øget antal familiesammenføringer (*Lyklatøl. Yvirlit um migration – jan. 2022* 2022).

Det stadigt voksende antal tilflyttere betyder flere lørnere i færøsk som andetsprog og derved også et øget behov for at udvikle faget og rammerne omkring det. Det første hold lærere er i gang med diplomuddannelsen i færøsk som andetsprog på masterniveau. Undervisningen i Færøsk som andetsprog for voksne udbydes nu som tidligere af aftenskolerne, men derudover også af Kambsdal Gymnasium, og der er kommet en ny læseplan efter CEFR-skalaen.

Med Færøerne i verden og verden på Færøerne vil jeg se nærmere på videndiskurser om kultur og samfund i læseplanen for Færøsk

TURID THOMSEN

Cand.mag. i tysk, dansk og færøsk
Studerende på diplomuddannelsen Færøsk som andetsprog på masterniveau
Konsulent for undervisningsforlaget Nám
Lektor, Kambsdal Gymnasium
turid@nam.fo og tt.tekstur@gmail.com

som andetsprog for voksne, som først blev introduceret i 2020 og siden opdateret i februar 2021. Bogen *Verdensborgeren og den interkulturelle læring. Inspiration og nytænkning til sprogfagene og andre fag* (Risager & Svarstad 2020) har som formål at uddanne verdensborgere. I denne artikel vil jeg undersøge, hvilken rolle den inspiration og nytænkning, som er repræsenteret i bogen og andre steder, spiller i læseplanen for Færøsk som andetsprog for voksne.

En dokumentanalyse som denne indeholder kun forestillinger om undervisningspraksis, men kan ikke sige noget om praksis. For at kunne sige noget om undervisningspraksis er det nødvendigt med praksisobservationer, hvilket ikke er en del af denne undersøgelse.

Curriculum

På hjemmesiden for læseplaner (*Námsáttlanir* 2023) ligger læseplanerne for alle fag i den færøske folkeskole, på ungdomsuddannelserne og for Færøsk som andetsprog for voksne. Det færøske undervisningsministerium har ansvaret for læseplanerne. Det særlige ved læseplanen for Færøsk som andetsprog for voksne er, at den både indeholder en beskrivelse af CEFR-skalaen og uddannelsens tredelte opbygning samt læseplanerne for de tre uddannelser. Curriculum består kun af læseplanen, da der endnu ikke findes nogen lov eller bekendtgørelse om uddannelsen.

Jeg koncentrerer mig i denne artikel udelukkende om afsnittene 1. "Indledning", 2. "Formål" med underafsnittet "Det kulturelle og samfundsmæssige formål" og det, som står i læseplanerne om kultur og samfund. Uddannelsen er en forsøgsordning, som skulle være gældende i to år, og som efter planen skulle have været evalueret i foråret 2022.

Diskursanalyse som undersøgelsesmetode

Den metodiske tilgang til undersøgelsen er inspireret af diskursanalyse, som Karen Risager (2014) beskriver eksempler på i sin artikel "Om at analysere kultur i læremidler". Det er især Roumiana Ilievas (2000) kritiske diskursanalyse af undervisningsmateriale til andetsprog for voksne i Canada, som har ført til formuleringen af hovedspørgsmålet og de tre underspørgsmål:

Hvilken rolle spiller interkulturel læring i forbindelse med viden om kultur og samfund i læseplanen Færøsk som andetsprog for voksne?

- Hvad bliver forstået som viden om kultur og samfund, og hvilken slags viden er der tale om?
- Hvem tilhører det kulturelle og samfundsmæssige perspektiv, og hvilken rolle spiller interkulturel læring?
- Hvilken forståelse af nation og verden bygger læseplanen på?

Verdensborgeren og den interkulturelle læring

Her følger en kort sammenfatning af den teoretiske baggrund, som min undersøgelse tager udgangspunkt i. Begrebet ‘verdensborger’ skal i denne sammenhæng forstås som et pædagogisk ideal, som man i undervisningen arbejder henimod. En verdensborger er vidende, engageret, åben, nysgerrig og bevidst om, at vi lever i en kompleks verden med forskellige perspektiver, identiteter og samfundsmæssige problemer, og har ikke mindst en global bevidsthed (Risager & Svarstad 2020).

Interkulturel læring er en oplagt måde at arbejde på i undervisningen for at nærme sig idealet om verdensborgeren. Ordet ‘inter’ betyder imellem, og interkulturel læring sker imellem to eller flere personer, grupper og kulturer og er dialogisk, dvs. at den foregår to- eller flervejs. Den interkulturelle læring bygger på den opfattelse, at viden ikke er rent fakta, men derimod perspektivisk og del af en bestemt diskurs (Risager & Svarstad 2020).

Derudover skelner Risager (2016) i artiklen “Interkulturel læring. Vidensdiskurser i kommunikationen mellem ministerium, forskere og immigranter” imellem fire slags forskellig viden: erfaringsviden (fænomenologisk), handleviden (pragmatisk), kultur- og samfundsviden som indsigt (kognitiv) og faktaviden (positivistisk) (s. 20-21).

Den interkulturelle lærings kultursyn er dynamisk, relationelt og interaktionelt. Antropologen Michael Agar (2006) beskriver kultur således:

Culture isn't a property of them, nor is it a property of us. It is an artificial construction built to enable translation between them and us, between source and target. ... The translation we build is the culture we describe. (s. 8)

I idealet om verdensborgeren er forståelsen af nation og verden som værende ikke-essentialistisk, men som ændres i takt med lokal og global udvikling. Risager og Svarstad (2020) påpeger, at den banale nationalisme med sine symboler, som f.eks. flaget, giver os blinde

vinkler, og de anbefaler derimod en transnational tilgang, hvor vi også er åbne over for det, som sker på tværs af landegrænser.

Viden om kultur og samfund

I læseplanen for Færøsk som andetsprog for voksne beskrives undervisningen i kultur på samme måde i alle tre uddannelser:

Kultur: Der bliver informeret om skikke og hverdagsliv på Færøerne, ekskursioner og besøg på institutioner kan være en del af denne information. Emner er f.eks. nærmiljøet, hverdagsliv, familie ..., færøsk geografi, vejr, årstider, uddannelse, ... (Føroyskt sum annaðmál 2021, afs. 6)

Viden om skikke og hverdagsliv har førsteprioritet, og her handler det om *kultur- og samfundsviden som indsigt* i færøsk kultur i henhold til de fire slags viden, som er nævnt ovenfor. Skikke og hverdagsliv på Færøerne bliver opfattet som noget underforstået og bestemt, og der bliver ikke åbnet for, at forskellige mennesker, grupper eller miljøer kan have forskellige opfattelser og perspektiver – kultursynet er statisk.

Under overskriften “Det kulturelle og samfundsmæssige formål” står, at formålet er at gøre læreren i stand til at kunne forskelligt (Føroyskt sum annaðmál 2021, afs. 2). Derefter følger syv punkter, som indholdsmæssigt kan inddeles i grupperne 1) *handleviden* og 2) *kultur- og samfundsviden som indsigt*. *Handleviden* omfatter her at varetage, deltage og kunne forskelligt i det færøske samfund og forudsætter sproglige kompetencer. Målet er, at læreren får en aktiv rolle og arbejder og deltager i det samfund, han/hun nu bor i. *Kultur- og samfundsviden som indsigt* omfatter her viden, som læreren skal tilægne sig for at kunne få indflydelse og tage ansvar i det færøske demokrati. Denne viden skal gøre læreren i stand til at være en aktiv medborger.

Det kulturelle og samfundsmæssige perspektiv i læseplanen tilhører myndighederne, dvs. det færøske undervisningsministerium. Selv om myndighederne ikke er direkte nævnt, viser formuleringerne tydeligt, at myndighederne har ejerskab over, hvad viden om kultur og samfund er, og hvem der bliver givet adgang til denne viden. Myndighederne har både definitionsmagten og magten til at dele viden ud:

Formålet med *at give indsigt* i kultur og samfund er, at *læreren bliver i stand til: ...* (Føroyskt sum annaðmál 2021, afs. 2)

Skriften i kursiv er min egen og skal understrege, at afsenderen er den unævnte myndighed, som er giveren, mens læreren er modtageren af indsigt, hvilket igen giver ham/hende kompetencer til at handle, arbejde og deltage i det færøske samfund.

Interkulturel læring

Under overskriften “Formål” i læseplanen står:

Skoler, som tilbyder uddannelse i Færøsk som andetsprog, skal lægge vægt på at møde tilflytteren og læreren der, hvor han/hun er, og personalet på skolen skal lægge vægt på at forstå lærerens kulturelle og sproglige baggrund. (Føroyskt sum annaðmál 2021, afs. 2)

Der er en tydelig bevidsthed om og vilje til at tage hensyn til lærerens kulturelle og sproglige baggrund i undervisningen. Det bliver også nævnt, at lærere skal have kompetencer i at arbejde i multikulturelle sammenhænge og kunne planlægge undervisningen i henhold til det. Det bliver dog ikke specificeret, hvordan ‘multikulturelt’ skal forstås, men det er tydeligt, at kulturopfattelsen her er mere bred end andre steder i læseplanen.

Selv om man kunne tro, at der her bliver lagt op til interkulturel læring, kan det ikke betegnes som andet end en ansats. Sprog og kultur, som læreren har med i bagagen, bliver udelukkende set som et fundament til at bygge ny viden om færøsk kultur og samfund ovenpå. Der står intet om, at lærerens kulturelle perspektiv skal eller kan være en aktiv del i læringen, ej heller at læreren kan bruge sin *erfaringsviden*. Både lærerens *erfaringsviden* og perspektiv er forudsætninger for interkulturel læring.

Interkulturel læring spiller derfor ingen rolle i læseplanen. Læringen foregår envejs, og læreren bliver i vid udstrækning opfattet som en modtager og ikke som én, der medbringer betydelige ressourcer til egen og andres læring.

Forståelse af nation og verden

Propriet *Færøerne* og adjektivet *færøsk* forekommer ofte i læseplanen. Færøerne bliver opfattet som en statisk og uforanderlig enhed, ikke

kun geografisk, men også i andre henseender. Forståelsen af nationen er essentialistisk. Substantivet *land* og flertalsformen *lande* forekommer ikke, og det gør substantivet *verden* heller ikke. Det er udelukkende Færøerne, kulturen og samfundet, hvor læreren nu bor, som er i fokus. Der er heller ikke noget i læseplanen, som viser, at Færøerne er en del af Norden, Europa, den vestlige del af verden og den globale verden. Det er derfor tydeligt, at forståelsen af nation og verden er national og ikke transnational. Læreren skal kun lære at være borger på Færøerne, på trods af at Færøerne er en del af globaliseringen med voksende mobilitet og migration, hvor mennesker flytter imellem lande flere gange i livet pga. f.eks. parforhold, arbejde, uddannelse og krig.

Konsekvenser for læreren

Læseplanens hovedformål er, at læreren som tilflytter får viden og kompetencer, der gør ham/hende i stand til at blive en selvstændig og aktiv medborger i det færøske samfund. Men læreren ses udelukkende som modtager og får ikke mulighed for at bringe sin *erfaringsviden* og sit kulturelle perspektiv i spil. Interkulturel læring spiller ingen rolle i læreprocessen, og *verdensborgeren* er ikke i sigte.

Læseplanen lægger op til, at læreren lægger sine egne erfaringer og sit eget perspektiv til side for at blive del af det færøske samfund. Dette går i retning af assimilation. Læseplanen skaber rammerne for undervisningspraksis, og forholdet mellem underviser og lærer kan ifølge forskeren Jim Cummins (2014) ikke være neutralt:

Teacher-student interactions are never neutral – in contexts of social inequality these interactions either reinforce the devaluation of minority group culture, language and identity in the broader society or they challenge this devaluation. (s. 5)

Set fra dette perspektiv kan uddannelsen i Færøsk som andetsprog være med til at nedvurdere lærerens kultur, sprog og identitet. På trods af dette ses i definitionen af læseplaner på hjemmesiden, at de færøske myndigheder er bevidste om betydningen af den enkelte elevs udvikling:

Læseplaner for folkeskole, erhvervs- og ungdomsuddannelserne er tænkt som en sammenhængende plan for den personlige udvikling for færøske børn og unge. (*Námsatlanir* 2023)

Dette ser dog ikke ud til at være gældende for læseplanen i Færøsk som andetsprog for voksne.

Lørneren i verden

I anvendt lingvistik opfattes identitet som dynamisk, flydende, flerdimensionel og socialt konstrueret (Preece 2016). Hver gang vi interagerer med andre, forhandler vi samtidig vores identitet. At få mulighed for at sætte ord på identitet har stor betydning for forståelsen af os selv, vores relationer til omverdenen og ikke mindst for opfattelsen af vores fremtidsmuligheder, som forskeren Bonny Norton påpeger (2013). Dette er især relevant for tilflyttere og deres oplevelse af “out of place”. Udtrykket “out of place” stammer fra sociologen Zygmunt Bauman, og Preece (2016) beskriver det således:

... it is this ‘out of place’ feeling that gives rise to identity work and creates opportunities for new subjectivities through the interaction of the ‘old’ and the ‘new’. (s. 2)

Med udgangspunkt i min undersøgelse vil jeg opfordre til, at læreren kommer til at stå i centrum i revurderingen af læseplanen. Ud over interkulturel læring er der god inspiration at hente i pædagogikken *Culturally Responsive Pedagogy*, hvis formål er at fremme social retfærdighed og gøre undervisningen mere relevant og effektiv for alle, uanset kulturel baggrund. Taylor og Sobel (2011) henviser til og citerer professor Geneva Gay (2010), som underviser i multikulturel uddannelse:

Gay defines culturally responsive teaching as ‘using the cultural knowledge, prior experiences, frames of reference, and performance styles of culturally diverse students to make learning encounters more relevant to and effective for them. (Taylor & Sobel 2011: 23)

Jeg vil udtrykkelig opfordre til, at verdensborgeren bliver et ideal at arbejde henimod i læseplanen, så den danner grundlag for undervisningspraksis, hvor læreren ikke kun får mulighed for at vende blikket mod det færøske samfund, men også ind mod sig selv og ikke mindst videre ud mod verden. Opfordringen gælder også fremtidige tekster i curriculum, som f.eks. lov og bekendtgørelse. Curriculum må tage udgangspunkt i, at forbindelsen mellem Færøerne og verden er to- eller flervejs, ligesom relationen mellem indbyggere på Færøerne og tilflyttere også er det.

Litteratur

- Agar, M. (2006). Culture: Can you take it anywhere? Invited lecture presented at the Gevirtz Graduate School of Education, University of California at Santa Barbara. *International Journal of Qualitative Methods*, 5 (2), 1-16. Lokaliseret d. 8. februar 2023 på sites.ualberta.ca/~iiqm/backissues/5_2/PDF/agar.pdf.
- Cummins, J. (2014). Language and identity in multilingual schools: Constructing evidence-based instructional policies. I: Little, D., Leung, C. & Van Avermaet, P. (red.), *Managing diversity in education. Language, policies, pedagogies* (s. 3-26). Bristol: Multilingual Matters.
- Føroyskt sum annaðmál (2021). Lokaliseret d. 8. februar 2023 på Námsætlanir: namsaetlanir.fo/foeroyskt-sum-annadmal.
- Gay, G. (2010). *Culturally responsive teaching. Theory, research, and practice*. 2. udgave. New York: Teachers College Press.
- Ilieva, R. (2000). Exploring culture in texts designed for use in adult ESL classrooms. *TESL Canada Journal*, 17 (2), 50-63. Lokaliseret d. 8. februar 2023 på teslcanadajournal.ca/index.php/tesl/article/view/889/708.
- Lyklatøl. *Yvirlit um migration – jan. 2022* (2022). Lokaliseret d. 8. februar 2023 på Útlendingastovan: integration.fo/lyklatol.
- Námsætlanir (2023). Lokaliseret på Námsætlanir: namsaetlanir.fo/.
- Norton, B. (2013). *Identity and language learning: Extending the conversation* (2. udg.). Bristol: Multilingual Matters.
- Preece, S. (2016). Introduction: Language and identity in applied linguistics. I: Preece, S. (red.), *The Routledge Handbook of Language and Identity* (s. 1-16). London: Routledge.
- Risager, K. (2014). Om at analysere kultur i læremidler. *Sprogforum* 59, 78-86.
- Risager, K. (2016). Interkulturel læring. Vidensdiskurser i kommunikationen mellem ministerium, forskere og immigranter. I Kirilova, M. & Holmen, A. (red.), *Kulturlæring. Københavnerstudier i tosprogethed. Studier i parallelsproglighed*. (årg. C9, s. 17-116). København: Københavns Universitet, Humanistisk Fakultet.
- Risager, K. & Svarstad, L. K. (2020). *Verdensborgeren og den interkulturelle læring. Inspiration og nytænkning til sprogfagene og andre fag*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Taylor, S.V. & Sobel, D. (2011). *Culturally responsive pedagogy: Teaching like our students' lives matter*. Bradford: Emerald Group.